

Szwarc, Andrzej

"Oswoboditelnoje dwiżenije w Rossii 1825-1861 gg.", Władymir Djakow, Moskwa 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 189

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Władimir Dżakow, *Oswoboditelnoje dwizenije w Rossii 1825—1861 gg.*, Izdatielstwo „Mysl”, Moskwa 1979, s. 288.

Książka jest w założeniu na poły podsumowaniem obecnego etapu badań, na poły zaś uzupełnieniem niektórych luk. Traktuje ona o konspiracyjnych grupach i organizacjach tzw. rewolucjonistów szlacheckich, wykorzystując ustalenia fotograficzne licznych i na ogół solidnych monografii. Autor sięga do wydawnictw źródłowych, z rzadka również do archiwaliów.

Rozdział I zawiera ogólną charakterystykę ruchu wyzwolenczego w Rosji w pierwszej połowie XIX w. oraz szczegółowe uzasadnienie propozycji periodycznych. Odnośne argumenty znajdzie czytelnik także w rozdziale II, w którym przedstawiono skład społeczny kolejnych grup konspiracyjnych. Dżakow udowadnia, że odsetek raznoczyńców był znaczny już w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w. (a więc wcześniej niż zakładano dotychczas) i że systematycznie wzrastał.

Rozdziały III—V dotyczą ideologii i programów. Autor śledzi przenikanie się wątków ogólnodemokratycznych, liberalnych i utopijno-socjalistycznych. Wydobyla zachodnioeuropejskie pokrewieństwa ideowe, choć silnie podkreśla elementy samorodne. Wskazuje także na wpływ, jaki wywierały polskie programy polityczne, powstałe w kraju i na emigracji. W tym kontekście omawia m.in. koncepcje Lelewela, Dembowskiego i Goslara. Po kilkanaście stron poświęca ruchom narodowym na Ukrainie i Kaukazie. Wszystkie te rozważania, choć zajmują znaczną część książki, mają charakter skrótowy; we wstępie Dżakow zapowiada osobne studium na ten temat.

Rozdział VI przynosi omówienie i porównanie zasad organizacyjnych i taktyki poszczególnych grup i kół, od dekabrystów do „Ziemli i Woli”. W zakończeniu autor raz jeszcze zwraca uwagę na lata czterdzieste XIX w. Okres ten, mimo że nie przyniósł poważniejszych wystąpień przeciwko reżimowi Mikołaja I, był nader istotny dla kształtowania się ideologii i programów.

A.S.

Henryk Bogdański, *Dziennik podróży z lat 1826 i 1827*, przygotowali do druku, wstępem i przypisami opatrzyli Józef Długosz i Józef Adam Kosiński, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1980, s. 254.

Dotychczasowe edycje spuścizny pamiętnikarskiej Henryka Bogdańskiego objęły jego wspomnienia z powstania listopadowego (Lwów 1882) oraz z konspiracji galicyjskich lat trzydziestych i czterdziestych XIX w. (Kraków 1971). Szczególnie te drugie, uznane za cenne źródło m.in. do dziejów Związku Przyjaciół Ludu i Stowarzyszenia Ludu Polskiego, były jeszcze w rękopisie wykorzystywane przez badaczy. Młodzieńczy dziennik Bogdańskiego opracowany przez autora (i to chyba dosyć gruntownie) w 40 lat później dotyczy nieudanej wyprawy do powstania greckiego, jaką podjął on wraz ze swym przyjacielem Franciszkiem Zabłockim. Obaj wyruszyli z Wiednia, gdzie studiowali prawo; trasa ich wędrówki wiodła przez Bratysławę, Budapeszt, Zagrzeb i Rijekę do Triestu. Brak pieniędzy i inne przeszkody uniemożliwiły przedostanie się do Grecji; Bogdański powrócił do rodzinnej Galicji, by kontynuować studia we Lwowie, zaś Zabłocki zatrzymał się w Budapeszcie. Dalsze jego losy nie są znane.

Dziennik zawiera opisy poznawanych krajin i ludzi, kreślone nie bez literackiej maniery. Ubóstwo obydwu młodych podróżników sprawiło, że jest on pisany z pozycji przedstawiciela niższych klas społecznych. Typowe wrażenia z pod-